

Konferans Değerlendirmesi

“Ortadoğu’yu İnşa Etmek: Medya, İdeoloji ve Kùltür” Konferansının Ardından

Özgür Yaren ve Cenk Saraçoğlu

Ankara Üniversitesi İletişim Fakùltesi

yarenozgur@gmail.com

cenksaracoglu@gmail.com

22-23 Ekim arasında Ankara Üniversitesi İletişim Fakùltesi’nin ev sahipliğini yaptığı uluslararası bir konferans düzenlendi. “Constructing Middle East” başlıklı konferans, iki güne yayılan oturumlarıyla çatışmaların ve krizin günlük haberlerin ötesinde algılamamızı güçleştirdiği Ortadoğu’yu, sıcak haberlerin ötesinde serinkanlılıkla ele almaya girişen çok sayıda sunuşa sahne oldu.

Konferansın açılış konuşmasını yapan Michigan Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Juan Cole, Ortadoğu’daki güncel gelişmelerin Batı medyasında yansıtılış biçiminin arkasındaki ideolojik saikleri ve güç ilişkilerini ele alan çerçeve oluşturucu bir sunum yaptı. Tartışmalarla birlikte yaklaşık bir saatlik sunumda Cole, Batı medyasının ve akademiyasının kendi Avrupa-merkezci konumlanışından türeyen Ortadoğu algısının özellikle 2010 yılında başlayan Arap isyanları sürecinde görünürlük kazandığını ifade etti. Cole, Avrupa tarihine benzer devrimci süreçler için işler kılınan terminolojinin ve analitik araçların Ortadoğu coğrafyasındaki halk hareketleri için işler kılınmaması tercihinin, böyle bir Avrupa-merkezci ve tek yönlü bakış açısının bir sonucu olduğunu ifade etti. Cole’un Suriye’deki iç savaş için yaptığı benzer nitelikteki değerlendirmeler soru-cevap kısmında daha da ayrıntılı bir şekilde tartışıldı.

<http://ilefdergisi.org/2015/2/2/>

“Ortadoğu’da Savaş ve Çatışmaların Temsili” isimli oturumda bugün yakınlığını arttırarak sürdürmekte olan Afganistan’daki iç savaş, Suriye iç savaşının doğurduğu mülteciler meselesi ve Kürt gazeteciler üzerindeki baskının medya ve akademik metinlerdeki temsillerinde gömülü olan baskın “ideolojik” konumlanışlar masaya yatırıldı. Wali Ahmadi “Neglectful Archives: A Critique of Western Representations of Afghanistan” başlıklı sunumunda 11 Eylül saldırılarının akabinde gerçekleşen ABD’nin Afganistan işgali ile birlikte gerek akademik çalışmalarda gerekse de medyada bu ülkenin siyasi tarihi ve kültürü hakkında neredeyse birer mite dönüşmüş kanaatlerin dolaşıma sokulduğunu ve bunların bugün yerleşik bir “Afganistan imgesinin” biçimlenmesinde önemli rol oynadığını ifade etti. ABD ve diğer uluslararası güçlerin bölgedeki varlığını meşrulaştırmakta önemli rol oynayan bu “çarpık” Afganistan temsili; ülkede varlığını sürdüren siyasal istikrarsızlığın, iç mücadelelerin, dinsel zenofobinin ve “barbarca şiddetin” bölgenin tarihine içkin olduğuna dair bir kurgu üzerine bina ediliyordu. Afganistan’ın “modernizmin anomalisi” olduğu kanaatine yaslanan, bugün yaygınlığını özellikle başta ABD olmak üzere Batı medya ve akademiyasının üretimleriyle sürdürmekte olan bu kurgu, Ahmadi’ye göre, Afganistan’ın Sovyet müdahalesi öncesinde görece istikrarlı bir ulus-devlet yapılanmasına sahip olduğu gerçeğinin de üzerini örtmek suretiyle ülkedeki krizi aşmaya yönelik kalıcı ve geçerli stratejiler geliştirmenin de önünü tıkamış durumda. Ahmadi’nin arkasından söz alan Alpaslan Nas ise “Representation of Syrian Refugees in Turkish Media: A Critical Analysis of News Item” başlıklı tebliğinde Ocak-Ekim 2014 dönemi içerisinde Türkiye’deki Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan haberlerde kullanılan dile sirayet etmiş olan etiketleyici ve aşağılayıcı dilin, bazı ortak öğelerini açığa çıkarmak suretiyle medyanın mevcut eşitsizlikleri yeniden üretmede nasıl bir sembolik iktidar merkezi olarak işlev görebildiğini ortaya sermeye çalıştı. Nas’a göre Suriyeli göçmenlerin medyadaki temsili, Türkiye toplumunda baskınlığını sürdüren toplumsal cinsiyet ve sınıf eksenli hâkimiyet ilişkileriyle bağlantılı söylemlerin zenofobik bir göçmen düşmanlığı ile buluşmasını temsil ediyordu. Ekseni Kürt meselesine ve bu kez gazetecilerin bizzat kendilerinin medyada nasıl temsil ettiklerine doğru çeken Caroline McKusick ise “Remembrance and Journalistic Struggle in the Kurdish Press Tradition” isimli sunumunda; Kürt siyasi hareketi ile bir tür mücadele ortaklığı içinde haber yapmakta olan gazetecilerin bölgedeki çatışma sürecinde hayatlarını kaybettiği durumlarda, ölümlerinin uluslararası medyada ve aynı zamanda diğer Kürt gazeteciler arasında nasıl “hatırlandığının” ve temsil edildiğinin bir çözümlemesini ortaya koydu. Butler, Fanon ve Jean-Luc Nancy gibi düşünürlerin kavramlarından istifade eden bu çözümlemeden yola çıkarak McKusick, liberalizm temelli egemen “nesnel” gazetecilik anlayışının karşısına “hakikate bağlılık” temelindeki mücadelecilik bir gazetecilik pratiğini koyan bir analiz çerçevesi sundu.

“Sanatta Ortadoğu İmgeleri ve Oryantalizm” başlıklı oturum; çizgi roman, şiir ve film gibi farklı medyumlarda Ortadoğu ile ilişkili imgeleri soruşturan sunumları bir araya getirdi. Duygu Coşkuntuna, *Tenten* çizgi roman serisinde yer alan oryantalist imgeleri teşhir ederken, Herge’nin bugün ırkçılık, şovenizm, misojeni suçlamalarıyla ün salmış çizgi roman serisine karşı, ideolojik gericiliğin hastalıklı semptomlarını barındırmayan örneklere vurgu yaptı. Çiçek Coşkun’un Türk Sinemasında Arap karakter temsilini değerlendirdiği çalışması, Yeşilçam’ın Arap tipeştirmesinin *Tenten*’dekine benzer semptomlara sahip olduğu iddiasındaydı. Oturumun “Practices of Digital Poetry and Literature” adlı diğer sunuşunda Nele Lenze, Arap dünyasında tırnak içinde serbest platformlar ile devlet kontrolündeki platformlarda edebiyat ve şiir üretiminin online olarak nasıl yayıldığını analiz etti. Lenze, yakın dönemde Ortadoğu’daki halk ayaklanmalarında internetin önemini bir kez daha vurguladığı konuşmasında, edebiyat ve şiir ürünlerinin devletin doğrudan kontrolü altında olmadığı platformlarda da serbest olamadığını, otokratik ülkelerde kişisel blog sayfalarında ya da *Facebook*’da politik temalara yer veren yazarların sıklıkla işkenceye ve hapse maruz kaldıklarını örneklerle kaydetti. Bu sunuş bahanesiyle bir kez daha düşüncenin hiçbir biçimde gemlenmediği, özgür ve demokratik bir ülkede yaşadığımız için kendimizi şanslı hissettik.

İlk günün bir diğer oturumu, Türkiye’yle ilgili konulara ayrılmıştı. Bu oturumda Burcu Kaya Erdem, AKP hükümetlerinin Ortadoğu politikasını örtmece biçimlerini ve alternatif adlandırmalarla söylemsel olarak nasıl kurguladığını ortaya koymaya çalıştı. Gülseren Adaklı Türkiye’de yapılan nefret söylemi çalışmalarının metodolojik sorunlarını ele aldı ve örneklerle bu çalışmaların hem yöntem hem uygulama alanındaki problemlerin, çalışmaların çıktılarını sakatladığını ileri sürdü. Hülya Eraslan ise ilgi çekici sunuşunda, 1908 Anayasal devrimi ertesindeki kısa süreli görece özgürlük dönemini ve sansürün kaldırılmasını bir cemaat gazetesinin yayınları üzerinden ele aldı. Eraslan, Osmanlı Devleti’nin Ermeni Katolik cemaatinin Ermenice ve (Ermenice harflerle) Türkçe yayın yapan *Mecmua-i Ekber* gazetesinin uluslararası, ulusal ve cemaat içi olayları nasıl işlediğini örneklerle sundu.

“Konferansta Arap Kalkışmalarını Medya Yoluyla Anlamak” başlıklı oturum, “Ortadoğuda Medya ve Cinsiyet İlişkileri” adlı toplantıyla birleştirildi. Bu geniş oturumda Yasmeeen Mekawy, Mısır’da 2011 ayaklanmasını, toplumda duygusal bir patlamayı tetikleyen simgesel bir olayla ve bu olayın sosyal medyada yarattığı reaksiyonla ilişkilendirerek ele aldı. 28 yaşındaki bilgisayar programcısı Khaled Said’in polis tarafından dövülerek öldürülmesi sonrasında fotoğrafının sosyal medyada yayılması, 25 Ocak kalkışmasını önceleyen, tetikleyici bir olay olarak görülüyor. Mekawy, bu tekil olayın kurbanının kimliğinin orta sınıfa özgü bir özdeşleşme yaratarak Mısır orta sınıfını nasıl politize ettiğini, sosyal medya

üzerinden yayılan bir fotoğrafın geniş kitlelerin mobilizasyonunu nasıl sağladığını açıklamaya çalıştı. İlker Özdemir ve Sema Erdoğan, Çukurova bölgesine sığınmış Suriyeli Göçmen Kadınların yaşam koşullarına ilişkin gazetecilik gözlemlerini içeren bir rapor sundu. Neda Zandi ve Mohammed Naser Ahadi ise kurmaca bir coğrafyanın kadın karakterlerini ele aldı ve Ortadoğu sinemasından üç örnekte (*Osama, A Separation* ve *Factory Girl*) kadın karakterleri temsillerini inceledi. Bu oturumda Asma Hedi Nairi, Arap Baharı'nı politik karikatürler üzerinden değerlendirirken, Tunuslu bir aktivist olarak kişisel deneyimlerine de yer verdi. Aynı toplantıda Deniz Gökalp, Irak Kürdistan'ında gazeteciliğin durumunu, kurumsal ilişkileri ve politik konumları da şemalaştırarak detaylı bir biçimde ele aldı. Gökalp; Irak işgali sonrasında ABD'nin ve Almanya'nın liberal bir medya yaratma çabalarına değindi ve Irak'ın geri kalanıyla kıyaslandığında görece bir serbestlikten yararlınsalar da demokrasi, sivil toplum, insan hakları vb. uluslararası liberal bir ajanda izleyen gazetecilerin, Kürdistan yerel yönetiminden baskı gördüğünü vurguladı. Özellikle iki parti hâkimiyeti, aşiret baskısı, yolsuzluk, erkek egemen toplum, kadına yönelik şiddet gibi sıcak konuları takip eden gazetecilerin deneyimlerini, sahada yaptığı gözlemlere dayanarak aktardı.

Konferansın diğer oturumlarında Besim Can Zırh ve Ceren Lord'un sunuşu Türkiye Alevilerini ele aldı. Sunuşunu Lord'un yaptığı çalışma; Avrupa'daki örgütlenmeler üzerinden okumaya çalıştığı Türkiye Aleviliğini, yeni doğmakta olan ancak tereddütlü bir azınlık topluluğu olarak değerlendiriyordu. Lord, AKP'nin mezhepçi sekter politikaları bağlamında Türkiye Alevilerinin (ya da Türkiye kökenli Alevilerin) Ortadoğu'daki Sünni-Şii mezhep çatışması içinde konumlandırılmaya çalışıldığını ve Suriye kriziyle birlikte Alevilerin mezhepsel gerilimle ilişkilendiklerini iddia etti. Oya Tokgöz, 1972'de yazdığı Türkiye ve Ortadoğu ülkelerini Radyo ve TV sistemleri bakımından karşılaştıran doktora tezi çalışmasını yeniden değerlendirdi, Nuran Yıldız kaos teorisini yorumladı.

Türkiyeli iki gazeteci Ceyda Karan ve Kadri Gürsel dışında BCC'nin Ramallah'taki muhabirlerinden Walid Batrawi'nin katıldığı oturum, konferansın en kalabalık dinleyici kitlelerini ağırladı. Konuşmacılar, Ortadoğu'nun karmaşık siyasal denklemleri içerisinde gazetecilik yapmanın hak ve özgürlükler ve gazetecilik etiği düzlemlerinde diğer bölgelere göre bazı özgül sorunlar ortaya çıkardığını, bu sorunların da ancak gazeteciler siyasal iktidarlardan özerk, dürüst ve cesur bir habercilikte ısrar ederlerse aşılabileceğini vurguladılar.